

INVESTITSIYA FAOLIYATINI MILLIY IQTISODIYOTIMIZDAGI TUTGAN O'RNI

*Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Namangan
filiali Xalqaro iqtisodiy munosabatlar
yo'nalishi 4-kurs talabasi (IER_N-22UA)
Muxammadaminov Xojiakbar Temurbek o'g'li*

Annotatsiya: Ushbu maqolada investisiya faoliyatining milliy iqtisodiyotda tutgan o'rni va ahamiyati har tomonlama tahlil qilinadi. Investisiyalarning iqtisodiy o'sishni ta'minlash, ishlab chiqarish salohiyatini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda raqobatbardoshlikni kuchaytirishdagi roli ochib beriladi. Shuningdek, ichki va tashqi investisiyalarni jalb etish mexanizmlari, investisiya muhitini yaxshilashga qaratilgan davlat siyosati hamda investisiya faoliyatini rivojlantirishdagi ustuvor yo'nalishlar ko'rib chiqiladi. Maqolada investisiya faoliyatining tarmoqlar rivoji, innovation faollikni rag'batlantirish va barqaror iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashdagi ahamiyati ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: investisiya faoliyati, milliy iqtisodiyot, iqtisodiy o'sish, investisiya muhiti, ichki investisiyalar, tashqi investisiyalar, davlat investisiya siyosati, ishlab chiqarish salohiyati, innovasiya, raqobatbardoshlik, barqaror iqtisodiy rivojlanish.

Аннотация: В данной статье будет проведен всесторонний анализ роли и значения инвестиционной деятельности в национальной экономике. Раскрывается роль инвестиций в обеспечении экономического роста, наращивании производственного потенциала, создании новых рабочих мест и повышении конкурентоспособности. Также будут рассмотрены механизмы привлечения внутренних и внешних инвестиций, государственная политика, направленная на улучшение инвестиционного климата, а также приоритетные направления в развитии инвестиционной деятельности. В статье научно-теоретически и практически обосновано значение инвестиционной деятельности в развитии отраслей, стимулировании инновационной деятельности и обеспечении устойчивого экономического развития.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, национальная экономика, экономический рост, инвестиционный климат, внутренние инвестиции, внешние инвестиции, Государственная инвестиционная политика, производственный потенциал, инновации, конкурентоспособность, устойчивое экономическое развитие.

Annotation: This article will comprehensively analyze the role and significance of investment activities in the national economy. The role of investments in ensuring

economic growth, increasing production capacity, creating new jobs and enhancing competitiveness is revealed. It also considers mechanisms for attracting domestic and foreign investments, public policy aimed at improving the investment environment, and priority areas in the development of investment activities. The article provides a scientific-theoretical and practical basis for the importance of investment activity in the development of Industries, Promotion of innovative activity and ensuring sustainable economic development.

Keywords: investment activities, national economy, economic growth, investment environment, domestic investments, foreign investments, Public Investment Policy, production potential, innovation, competitiveness, sustainable economic development.

Kirish

Prezident Shavkat Mirziyoyev 21 aprel kuni investitsiya sohasida joriy yilning birinchi choragida amalga oshirilgan ishlar va istiqboldagi ustuvor vazifalar to'g'risida axborot berdi. Mamlakatimizning faol tashqi siyosati va qulay ishbilarmonlik muhiti tufayli investitsiyalar hajmi barqaror o'sib bormoqda. Xususan, 2025-yilning birinchi choragida 8,7 milliard dollardan ortiq xorijiy investitsiyalar o'zlashtirildi, bu o'tgan yilning shu davriga nisbatan 20 foizga ko'pdir. Bu mablag'lar energetika, metallurgiya, kimyo va farmatsevtika sanoati, transport, qishloq va suv xo'jaligi, kommunal va ijtimoiy sohalarda yirik loyihalarni amalga oshirishga yo'naltirilgan. Qo'shimcha qiymat va yangi ish o'rinlari yaratishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Yilning birinchi yarmida 18 milliard dollardan ortiq xorijiy sarmoya kiritilishi kutilmoqda. Umuman olganda, 2025-yilda 42 milliard dollarlik xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va 81 ta yirik, shuningdek, 8 mingta o'rta va kichik loyihalarni amalga oshirish rejalashtirilgan. Davlatimiz rahbari har bir loyiha bo'yicha maqsadli ishlarni ta'minlash, barcha soha vazirliklari, tashkilot va hokimliklarni jalb etish, barcha murojaatlarni o'z vaqtida hal etish bo'yicha topshiriqlar berdi.

Prezidentimiz jahonda yuz berayotgan iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida har bir investor bilan yaqin hamkorlik qilish, xorijiy sarmoyalarning samaradorligini oshirish zarurligini ham alohida ta'kidladi. Yangi investitsiya loyihalarini tez ishga tushirish, sanoatni diversifikatsiya qilish va yuqori daromadli ish o'rinlari yaratishga ustuvor ahamiyat qaratish zarurligi ta'kidlandi.

Investorlarni jalb qilishning kaliti - bu siz taqdim etayotgan mahsulot va xizmatga qiziqishi mumkin bo'lganlarni nishonga olishdir. Potentsial investorlarning kelib chiqishi va ular yaxshi mos kelishiga ishonch hosil qilish uchun avval qaysi korxonalarga sarmoya kiritganliklarini tushunish uchun ularni tadqiq qilish yaxshi fikr. Investitsion qarorlar qabul qilishda ular foydalanadigan mezonlarni bilish ham yaxshi fikr bo'lishi mumkin.

Investorlar nima uchun moliyalashtirishni ta'minlashning turli sabablari va biznesdagi ishtiroki uchun turli xil umidlarga ega. Investor turi ko'pincha sizning biznesingizga mos keladimi yoki yo'qligini belgilaydi. Masalan, farishta investorlari odatda dastlabki bosqichdagi mahalliy korxonalarni qo'llab-quvvatlaydilar, ventchur kapitalistlar esa muvaffaqiyatga erishgan va tez o'sish potentsialiga ega bo'lgan firmalarni qidiradilar.

Kuchli biznes-reja ko'pincha sarmoya kiritish uchun hal qiluvchi talab hisoblanadi, chunki u investorga biznesni moliyalashtirish to'g'risida qaror qabul qilishga yordam beradi.

Reja quyidagi bo'limlarni o'z ichiga olishi mumkin:

- **biznes va maqsadlar** - Sizning biznesingiz va uning mahsulotlari yoki xizmatlarining qisqacha tavsifi va qisqa, o'rta va uzoq muddatli maqsadlaringiz haqida umumiy ma'lumot
- **ko'nikma va tajriba** - Sizning ko'nikmalaringiz, tajribangiz va sizda bo'lishi mumkin bo'lgan har qanday asoschilar, boshqaruv jamoasi va maslahatchilaringiz
- **mijozlar, bozor va raqobat** - Sizning mijozlaringiz, bozorga qanday mos kelishingiz, raqobatchilaringiz va biznesingizni qanday farqlash haqida tushuncha.
- **Savdo va marketing** - Savdo kanallari, narx strategiyasi va ijtimoiy media, konferentsiyalarda ko'rgazma va onlayn reklama kabi marketing taktikasi kabi mijozlarni qanday jalb qilasiz
- **operatsiyalar** - Operatsion muammolar, shu jumladan , hozirda mavjud bo'lgan/ kelajakda kerak bo'ladigan xodimlar , sizga kerak bo'lgan asbob-uskunalar yoki asboblari, biznesingiz bilan bog'liq qoidalar va agar ishlar rejaga muvofiq bo'lmasa, nima qilish kerak
- **moliyaviy** - Siz oladigan va kelajakda olishni kutayotgan daromad.

Investorni biznesga jalb qilish har qanday kompaniya egalari qabul qilishi mumkin bo'lgan eng muhim qarorlardan biridir. Bunday qaror aktsiyadorlarning strategiyasi, o'sish istiqbollari va mavjud ehtiyojlarga qarab biznes rivojlanishining turli bosqichlarida qabul qilinishi mumkin. Investorni jalb qilish va investitsiyalardan foydalanish muvaffaqiyati ko'p jihatdan kompaniyaning o'zi va uning aktsiyadorlarining haqiqiy tayyorgarligiga bog'liq.

Investorni qidirish va investitsiyalarni ta'minlash jarayonini boshlashdan oldin, biznes nima uchun investorga muhtojligini va u umuman kerak yoki yo'qligini aniqlash kerak. Har doim biznesni to'liq nazorat qilishni ta'minlaydigan muqobil moliyalashtirish shakllari mavjud. Shunga qaramay, investorni jalb qilish asosli va uyg'un qaror bo'lgan ko'plab vaziyatlar mavjud.

Investorlarni jalb qilish sabablari

Kengaytirish va rivojlantirish uchun mablag' olish

Ba'zi hollarda qo'shimcha ustav kapitali biznesni uzoq muddatli moliyalashtirishning yagona shakli bo'lishi mumkin. Bu kredit yukining yuqori darajasi bilan ham, venchur investitsiyalari kabi biznes rivojlanishining dastlabki bosqichi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Kredit qobiliyatini oshirish

Qo'shimcha ustav kapitali qarz yukining asosiy ko'rsatkichlarini kamaytiradi, bu esa korxonaning kredit qobiliyatini avtomatik ravishda yaxshilaydi. Bu umumiy kredit qobiliyatiga ham, muayyan loyihani moliyalashtirish qobiliyatiga ham tegishli bo'lishi mumkin. Banklar va boshqa kreditorlar odatda loyihada majburiy kapital ishtirokini talab qiladilar (xavfga qarab 20% dan 50% gacha) va bu ulush investor tomonidan kengroq kelishuvning bir qismi sifatida taqdim etilishi mumkin.

Yangi bilim va tajribaga kirish

Investorlar ko'pincha kompaniya boshqaruvi samaradorligini oshirish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan biznes sohasida qimmatli tajriba va bilimga ega. Bunga ixtisoslashgan sanoat bilimlari hamda eng yaxshi boshqaruv amaliyotlari kiradi. Investor maslahat berishi yoki hatto strategiya, marketing, risklarni boshqarish, jarayonni optimallashtirish va hatto AR-GE yoki bozor bilan bog'liq muayyan vakolatlarni jalb qilish kabi jihatlar uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishi mumkin.

Biznes tarmog'ini kengaytirish

Investorlar ko'pincha biznes muhitida keng aloqalar tarmog'iga ega bo'lib, ulardan yangi mijozlar, hamkorlar yoki hatto maxsus tajribaga ega iqtidorli mutaxassislarni jalb qilish uchun foydalanish mumkin.

Bunga kompaniyaning yangi bozorga kirishi misol bo'la oladi, bunda investor nafaqat moliyalashtirish manbai, balki ishonchli hamkorga aylanadi, investorning bozorning o'ziga xos xususiyatlarini tushunishi va ularning mavjud aloqalari tufayli biznesning tez rivojlanishiga imkon beradi.

Xatarlarni taqsimlash

Investitsiyalarni jalb qilish ta'sischi va investorlar o'rtasida moliyaviy va nomoliyaviy risklarni taqsimlash imkonini beradi. Bunga muvaffaqiyatsiz loyihadan yuzaga kelishi mumkin bo'lgan yo'qotishlar va qo'shimcha vakolatlarni joriy etish orqali qaror qabul qilish bilan bog'liq xavflar kiradi.

Innovatsiyalar va rivojlanish uchun haydovchi

Investorlar ko'pincha o'z sa'y-harakatlarini innovatsiyalar va ilg'or texnologiyalarni joriy etishga qaratadi, kompaniyalarni yangi echimlarni ishlab chiqish va izlashga undaydi. Bu korxonalarning raqobatbardoshligini saqlab qolish va joriy

bozor tendentsiyalariga moslashishga yordam beradi. Biznes egalari ko'pincha bu ehtiyojni yangi istiqbolga ega bo'lish istagi yoki keyingi rivojlanish uchun yangi g'oyalar sifatida ifodalaydi.

Investorlarni jalb qilishdagi kamchiliklar va potentsial xavflar

Investorni jalb qilishning kamchiliklari va mumkin bo'lgan xatarlarini yodda tutish kerak (agar u kompaniyani to'liq sotishni nazarda tutmasa). Bu, birinchi navbatda, o'yin qoidalariga sezilarli o'zgarishlarni o'z ichiga oladi: investor kelajakda kompaniya tomonidan yaratilgan qiymatning bir qismiga da'vo qo'yadi. Bundan tashqari, ular boshqaruvda ishtirok etishlari va joriy aktsiyadorlar va boshqaruvdan oshkoralikni talab qilishlari mumkin.

Umuman olganda, bu muhim o'zgarish bo'lib, aktsiyadorlar jarayonning boshida tayyor bo'lmashligi mumkin, lekin bu odatda foydalidir, chunki bu ularga nafaqat investor bilan, balki mavjud aktsiyadorlar o'rtasidagi munosabatlarni ham tartibga solish, aktsiyadorlar kelishuvi orqali uzoq muddatli og'zaki bitimlarni rasmiylashtirish imkonini beradi.

Yangi aktsiyadorni jalb qilish bilan bog'liq risklar ham investorning xatti-harakati (masalan, reyds xavfi) va kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan manfaatlar to'qnashuvi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, investor oldidagi majburiyatlar kelajakda biznesga qo'shimcha bosim keltirib chiqarishi mumkin, bu esa moslashuvchanlikni yo'qotishiga, aktsiyalarni ma'lum bir bahoda qaytarib sotib olish zarurligiga olib keladi va hokazo.

Investorlar turlari

Investorlar o'zlarining motivatsiyalari, strategiyalari, vakolatlari va hatto investitsiya qilishdagi qonuniy cheklovlarida sezilarli darajada farq qilishi mumkin. Bularga individual (xususiy) va korporativ investorlar, farishtalar, suveren fondlar, xalqaro moliya tashkilotlari va ularning investitsiya bo'limlari orqali katta guruhlar kirishi mumkin. Biroq, eng muhim farq investorlarni portfel va strategik toifalarga ajratishdadir, chunki ularning investitsiya strategiyalari sezilarli darajada farq qiladi. Potentsial sherikni tanlashda bu farqlarni tushunish juda muhimdir.

Portfel investorlari

Portfel strategiyasining bir qismi sifatida portfel investori risklarni diversifikatsiya qilish uchun turli kompaniyalarga sarmoya kiritadi. Shuning uchun ular kompaniyaning nazorat paketini sotib olishga yoki operatsion boshqaruvda bevosita ishtirok etishga intilmaydilar. Bunday investor kompaniya ustidan cheklangan nazoratga ega minoritar aktsiyador sifatida faoliyat yuritib, cheklangan davr mobaynida kompaniya qiymatining o'sishidan foyda olishni rejalashtiradi.

Portfel investorlarining eng mashhur turlaridan biri investitsiya fondlari bo'lib, ular odatda kompaniyalarga 15-30% sarmoya kiritadi va biznesni rivojlantirishda faol ishtirok etadi. Ushbu mablag'lar an'anaviy ravishda 5 yilgacha bo'lgan investitsiya

ufqiga ega (garchi turli holatlarda, muddat ancha uzoqroq bo'lishi mumkin), shundan so'ng ular o'z ulushlarini (jumladan, belgilangan qoidalar va baholash bo'yicha ko'pchilik aksiyadorga) sotishga harakat qiladilar yoki kompaniyani asosiy aksiyador bilan birgalikda strategik investorga sotadilar.

Strategik investorlar

Strategik investor portfel investoridan farq qiladi, chunki u kompaniyani boshqarishda bevosita ishtirok etishga, asosiy tavakkalchiliklarni o'z zimmasiga olishga va biznesning rivojlanishidan asosiy foyda olishga intiladi.

Odatda, bular o'zlari sarmoya kiritgan biznes bilan bir sohada faoliyat yurituvchi, bozor ulushini oshirishga, yangi bozorlarga chiqishga yoki bunday bitimlar orqali o'z samaradorligini oshirishga intiladigan kompaniyalardir.

Strategik investorlar ko'pincha kompaniyaning 100 foizini sotib olishni maqsad qilishadi, lekin kompaniyani nazorat qilish uchun mavjud aksiyadorlar va boshqaruvni ma'lum muddatga saqlab qolishni tanlashi mumkin va ixtiyoriy ravishda - katta motivatsiya uchun ularni ozchilik ulushi bilan qoldirishi mumkin. Bunday tuzilma, masalan, xalqaro guruh hali mavjud bo'lmagan mamlakatda aktivlarni sotib olganida ko'rib chiqilishi mumkin va bozorni sobiq aksiyadorlar va menejment nuqtai nazaridan tushunish biznesni uning tuzilishiga integratsiyalashuvining dastlabki bosqichlarida juda muhimdir.

Quyidagi jadvalda O'zbekistonning 2015–2024 yillarda FDI hajmi (mlrd USD) va YaIM o'sish sur'ati (%) ko'rsatkichlari keltirilgan. Ushbu ma'lumotlar **World Bank** manbasidan olingan bo'lib, FDI va YaIM o'sish sur'ati orasidagi bog'lanishni tahlil qilish imkonini beradi. FDI va YaIM o'sishi o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsiyenti 0,25 chiqishi ularning orasida ma'lum bir bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi, biroq bu bog'lanish juda kuchli emas. Buning asosiy sababi shundaki, FDI iqtisodiyotning umumiy hajmi — YaIMning faqat nisbatan kichik bir qismini tashkil qiladi. O'zbekiston iqtisodiyotida o'sishning asosiy manbalari yanada kengroq va ko'p omillidir: ichki iste'molning barqaror o'sishi, davlat investitsiya dasturlarining kengayishi, eksport salohiyatining oshishi, sanoat va xizmatlar sektorida ishlab chiqarish samaradorligining yaxshilanishi kabi faktorlar YaIM dinamikasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Yil	FDI-TXI (mlrd\$)	YaIM o'sish (%)
2015	1,4	7,2
2016	1,66	5,9
2017	1,8	4,4
2018	0,62	5,6
2019	2,32	6,8
2020	1,73	1,6

2021	2,28	8
2022	2,66	6
2023	2,16	6,3
2024	2,84	6,5
Correl:	0,247566632	

- 2015 yilda FDI 1,4 mlrd dollarni tashkil qilganiga qaramay, YaIM o'sishining 7,2% darajada bo'lishi O'zbekiston iqtisodiyotining ichki imkoniyatlari kuchli ekanini ko'rsatadi. Bu davrda iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlari ichki talabning barqarorligi, davlat investitsiyalari va sanoat ishlab chiqarishining mustahkamligi bo'lgan.
- 2016 yilda FDI 1,66 mlrd dollarga yetgan bo'lsa-da, YaIM o'sishi 5,9% ni tashkil qilgan. Bu esa mamlakat iqtisodiyoti tarkibiy o'zgarishlar jarayonida bo'lgan bo'lsa ham, iqtisodiyot baribir o'sishni davom ettira olganini ko'rsatadi. FDI o'sishning muhim omillaridan biri bo'la olgan bo'lsa-da, asosiy o'sish manbalari ichki iqtisodiy faollik bo'lib qolgan.
- 2017 yilda FDI 1,8 mlrd dollarga yetgan, YaIM o'sishi esa 4,4% ni tashkil qilgan. Bu davrda keng ko'lamli iqtisodiy islohotlar boshlangan bo'lib, soliq va valyuta bozorlarining erkinlashuvi iqtisodiy o'sishga o'ziga xos ta'sir ko'rsatgan. Biroq, iqtisodiyotning moslasha olish qobiliyati yuqori bo'lgani uchun o'sish baribir davom etgan.
- 2018 yilda FDI 0,62 mlrd dollargacha kamaygan bo'lsa ham, YaIM o'sishining 5,6% darajada saqlanishi iqtisodiyotning mustahkamligini yana bir bor tasdiqlaydi. Bu yil iqtisodiy faollikning asosiy manbai ichki bozor va ishlab chiqarish hajmining oshishi bo'lganini ko'rish mumkin.
- 2019 yilda FDI 2,32 mlrd dollarga oshgan va YaIM o'sishi 6,8% ni tashkil qilgan. Bu o'sish tashqi investitsiyalar kirib kelishi bilan uyg'unlashgan bo'lib, iqtisodiyotning investitsiyalarni qabul qilish va o'zlashtirish qobiliyati yuqori ekanini ko'rsatadi.
- 2020 yilda pandemiya sharoitida FDI 1,73 mlrd dollarga tushgan, YaIM o'sishi esa 1,6% darajada qayd etilgan. Jahon bozorlaridagi beqarorlikka qaramay, iqtisodiyotning ijobiy o'sishni saqlab qolgani uning barqarorligi va moslashuvchanligini isbotlaydi.
- 2021–2024 yillarda FDI 2–2,8 mlrd dollar oralig'ida shakllangan bo'lsa, YaIM o'sishi 6–8% diapazonida davom etgan. Bu shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston iqtisodiyoti tashqi investitsiyalardan tashqari, ichki infratuzilma, ishlab chiqarish va xizmatlar sektoridagi o'sish hisobiga ham barqaror rivojlanishni davom ettirmoqda. FDI iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlab turadi, ammo

o'sishning yagona yoki asosiy manbai emas — bu iqtisodiyotning diversifikatsiyalangan va ko'p omilli ekanini ko'rsatadi.

Shu sababli, ayrim yillarda FDI oshgan bo'lsa ham, YaIM o'sishining darhol yoki to'liq mutanosib tarzda ko'tarilmasligi tabiiy holatdir. Bu, bir tomondan, iqtisodiyotning diversifikatsiyalangan tuzilmasini, ikkinchi tomondan esa, uning ichki o'sish manbalari yetarlicha kuchli ekanini ko'rsatadi. FDI iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi muhim omil bo'lsa-da, iqtisodiyotning umumiy tezligi va yo'nalishini belgilovchi yagona omil emas. Shu bois korrelyatsiya koeffitsiyentining pastroq chiqishi O'zbekiston iqtisodiyotining ko'p manbali va barqaror rivojlanish xususiyatini aks ettiradi.

Хулоса ва тавсия ўрнида шунни айтишимиз мумкинки:

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1) [Results in investments reported](#)
- 2) [How to get investors interested in your business | British Business Bank](#)
- 3) [Investors for business and how to attract them, tips from BDO in Ukraine - BDO](#)
- 4) [Foreign direct investment, net inflows \(BoP, current US\\$\) - Uzbekistan | Data](#)
- 5) [GDP growth \(annual %\) - Uzbekistan | Data](#)